

Ukrainian society based on mutual enrichment of the cultures; development and implementation of the special educational programs for the children of immigrants, aimed at their mastering of the state language, the study of the history and culture of Ukraine, as well as the adaptation methods of the children from immigrant families to the Ukrainian educational system; dissemination of positive information about immigration and immigrants, their contribution to the development of Ukrainian society, popularization of the ideas of tolerance and multiculturalism, education of rejection of the racial and national prejudice.

Keywords: migration, children of migrant workers, social orphans, euro-orphans, transnational family, school, teacher, custody and educational activities, forms, methods, means, activities technology.

Отримано 17.03.2017

УДК 378: 37.013:42(043.3)

Н. В. Синюк
Nvs1977@mail.ru

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ПРОФІЛАКТИКИ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ УЧНІВ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Синюк Н. В. Структурно-функціональна модель підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики адиктивної поведінки учнів в загальноосвітніх навчальних закладах. Використання процедури педагогічного моделювання у підготовці майбутніх соціальних педагогів до профілактики адиктивної поведінки учнів розглядається як реальний інструмент підвищення фахової компетентності. Метод моделювання дає нам практичну можливість взяти до уваги усі прорахунки в організації навчально-виховного процесу у ВНЗ та сприятиме нівелюванню другорядних чинників, які супроводжують процес професійної підготовки фахівців соціально-педагогічної сфери. Як наслідок, визначено та

встановлено чіткі структурно-функціональні взаємозв'язки через об'єднання складових моделі у конкретні функціональні блоки. Чинником ефективності розробленої моделі виступає прогнозування результату, який передбачає належний рівень професійної підготовки майбутніх фахівців та включає практичні механізми, які сприятимуть формуванню показників усіх компонентів (мотиваційно-комунікативного, інформаційно-когнітивного, процесуально-рефлексивного) готовності до профілактики адиктивної поведінки.

Ключові слова: педагогічне моделювання, структурно-функціональна модель, адиктивна поведінка, фахова компетентність соціального педагога, готовність до профілактики адиктивної поведінки.

Сынюк Н. В. Структурно-функциональная модель подготовки будущих социальных педагогов к профилактике аддиктивного поведения учащихся в общеобразовательных учебных заведениях. Использование процедуры педагогического моделирования в подготовке будущих социальных педагогов к профилактике аддиктивного поведения учащихся рассматривается как реальный инструмент повышения профессиональной компетентности. Метод моделирования дает нам практическую возможность учесть все просчеты в организации учебно-воспитательного процесса в вузе и способствовать нивелированию второстепенных факторов, сопровождающих процесс профессиональной подготовки специалистов социально-педагогической сферы. Как следствие, определены и установлены четкие структурно-функциональные взаимосвязи через объединение составляющих модели в конкретные функциональные блоки. Фактором эффективности разработанной модели выступает прогнозирование результата, который предусматривает надлежащий уровень профессиональной подготовки будущих специалистов и включает практические механизмы, способствующие формированию показателей всех компонентов (мотивационно-коммуникативного, информационно-когнитивного, процессуально-рефлексивного) готовности к профилактике аддиктивного поведения.

Ключевые слова: педагогическое моделирование, структурно-функциональная модель, аддиктивное поведение, профессиональная

компетентність соціального педагога, готовність к профілактике аддиктивного поведіння.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Отримані нами результати дослідження засвідчили, що у ВНЗ цілеспрямованої та системної професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики аддиктивної поведінки не проводиться. Як наслідок такого стану речей, практичні механізми формування готовності майбутніх фахівців до зазначеного виду професійної діяльності потребують суттєвого удосконалення. Зазначені прорахунки зумовили нас до використання моделювання як ключової педагогічної процедури для здійснення ґрунтовної професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики аддиктивної поведінки учнів, які навчаються в загальноосвітніх навчальних закладах. Насамперед, ми виходили з того, що ще під час навчання майбутні соціальні педагоги повинні утвердитися у своїх внутрішньоособистісних потенційних можливостях, які сприяють самоідентифікації їх у якості успішних фахівців-професіоналів, що уміють організовувати профілактичну діяльність з учнями, які схильні до адикцій. Саме такий підхід, у нашому баченні, відкриє студентам шлях до самовдосконалення. Реалізація професійної діяльності соціального педагога у загальноосвітніх навчальних закладах не буде повною без профілактичної роботи, що безумовно, базується на взаємодії, та взаєморозумінні зі школярами. Ми вважаємо, що метод моделювання дасть нам практичну можливість взяти до уваги усі прорахунки в організації навчально-виховного процесу у ВНЗ та сприятиме нівелюванню другорядних чинників, які супроводжують процес професійної підготовки фахівців соціально-педагогічної сфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Провідні ідеї, які ми застосовували при використанні педагогічного моделювання були запозичені із напрацювань С. Харбатовича [9] та О. Дахіна [2]. Зокрема, С. Харбатович вважає за доцільне робити основний акцент на конкретних характеристиках, що є кардинальними у становленні та розвитку досліджуваної проблеми професійної підготовки фахівців. Такий підхід, на думку автора, дає змогу «спрогнозувати траєкторію розвитку окремих процесів, що відбуваються, й виявить та допоможе попередити негативні сценарії» [9, с. 184]. У науковому дослідженні О. Дахіна [2] аргументовано доведено, що педагогічне моделювання можна розглядати у якості самостійного напрямку, адже воно відображає як найзагальніші риси, так і певні особливості

об'єктів моделювання. Науковець переконаний у тому, що «педагогічному моделюванню притаманне власне проблемне поле» [2, с. 14]. Встановлено, що за допомогою педагогічного моделювання можна провести системний аналіз конкретної педагогічної проблеми. Підтвердження такої позиції ми знайшли у роботах провідних українських науковців. Так, Н. Ничкало [4] переконана у тому, що саме педагогічне моделювання допомагає досягнути єдності мети на основі передбачення практичних завдань. Т. Шамова та Т. Давиденко [10] вважають, що на основі моделювання можна цілісно вивчити педагогічний процес та побачити усі необхідні педагогічні елементи навчально-виховного процесу та «розглянути ситуацію з різних сторін» [10, с. 125].

Мета статті – розробити структурно-функціональну модель підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики адиктивної поведінки учнів в загальноосвітніх навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. Моделювання як метод педагогічного пізнання, на думку соціального педагога Н. Волкової [1] надасть змогу експериментатору більш чітко окреслити наукову проблему, встановити її взаємозв'язки з аналогічними проблемами, а також перевірити чи спростувати висунуту наукову гіпотезу дослідження. Зазначимо, що моделювання у підготовці майбутніх соціальних педагогів в останні роки доволі часто використовувалося науковцями. До прикладу, розроблена й обґрунтована О. Тютюнник [8] модель підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики наркотичної залежності серед старшокласників представляла собою «цілісну педагогічну систему, що визначила конкретну мету і завдання підготовки, принципи і підходи, зміст та організаційно-методичне забезпечення підготовки» [8, с. 17]. О. Пасічник, яка вивчала комунікативну діяльність соціального педагога, вважає, що «модель має пізнавальний потенціал, що надає змогу передбачити ймовірні результати дослідження» [6, с. 17].

У своєму дослідженні ми повністю підтримуємо І. Сергєєва [7] у тому, що обґрунтоване використання педагогічного моделювання, як найбільш повного відображення уявлень про цілі навчального процесу має вагомні перспективи. Ми поділяємо думку автора про те, що уявлення про професійну діяльність, яка схематично подана в графічній моделі, є близькою до ідеалу та сприяє досягненню ідеального образу майбутнього фахівця, адже має свої особливості та конкретні характеристики. Мета такої моделі сприймається як «інтенція» – бажання, намір, прагнення до того, що повинно бути досягнуто (ідеально – інтенціональна природа мети). «У цьому сенсі

модель можна визначити як стратегічний образ кінцевого результату» [7, с. 54].

Ефективність моделювання визначається практичними підходами до реалізації, які запрограмовані під час впровадження моделі у практику підготовки фахівців. Необхідно об'єктивно задекларувати дослідницьке поле використання педагогічної моделі та визначити допустимі спрощення при моделюванні, а також прагнути досягнути під час моделювання чіткості, а також того, щоб розроблена модель як найбільше відповідала змодельованому об'єкту.

Отже, використання процедури *педагогічного моделювання* у підготовці майбутніх соціальних педагогів до профілактики адиктивної поведінки учнів *розглядається як реальний інструмент підвищення фахової компетентності*, адже у практичному аспекті *передбачає окреслення конкретного орієнтиру та включає конфігурацію реальних шляхів під час навчання майбутніх фахівців ОКР «бакалавр соціальної педагогіки» у вищих навчальних закладах.*

Моделювання, в основному, передбачає створення спеціального штучно об'єкту – *моделі* у знаково-символічній формі. Зупинимось на етимології наукової дефініції «модель». До прикладу, в українській енциклопедії освіти модель розглядається як уявна або матеріально реалізована система, яка «відтворює об'єкт дослідження і здатна змінювати його так, щоб її вивчення дало нову інформацію» [3, с. 516]. У підручнику з педагогіки під авторством В. Ягупова модель подана у якості еталонного уявлення, яке чітко підпорядковане поставленій цілі та «визначає проведення навчального процесу» [11, с. 227]. У нашому баченні побудова моделі має виступати як цілісний навчально-виховний комплекс, у який можна вносити певні корективи на основі конкретних вимог профілактичної діяльності соціального педагога у загальноосвітніх навчальних закладах зі школярами, які схильні до адикцій.

Професійна діяльність соціального педагога з профілактики адиктивної поведінки учнів, які вчать в загальноосвітніх навчальних закладах виражається в ранньому виявленні, вивченні, оцінці початкових ознак; прогнозуванні негативних тенденцій у формуванні особистості; виховному профілактичному впливі. У цілому, професійна профілактична діяльність соціального педагога повинна бути спрямована, перш за все, на формування чіткої особистісної позиції школяра стосовно збереження власного здоров'я через невживання адиктивних речовин, усвідомлення учнями ідеї небажаності експериментування із будь-якими

адиктивними речовинами та оволодіння навичками конструктивної відмови і вироблення асертивної поведінки щодо протистояння тискові оточення.

У практичному плані, розробляючи педагогічну модель підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики адиктивної поведінки учнів, що навчаються в загальноосвітніх навчальних закладах, ми брали до уваги те, що освітня галузь нашої країни у сфері соціально-педагогічної діяльності переживає активне реформування, яке передбачає доцільність впровадження педагогічних інновацій. Це спонукало нас до використання структурно-функціонального підходу до процедури моделювання, відповідно до якого модель повинна складатися із конкретних та чітко структурованих блоків. Такий «блочний підхід» дозволив нам назвати нашу модель структурно-функціональною. Саме таку інноваційну педагогічну пораду ми знайшли у дисертаційному дослідженні Н. Ніколайчук [5, с. 12].

Отже, нами було прийнято рішення про доцільність визначення та встановлення чітких структурно-функціональних взаємозв'язків через об'єднання складових моделі у конкретні функціональні блоки. У нашому розумінні структурно-функціональні блоки – це базові складові, що обумовлюють практичну цілісність розробленої моделі.

Отже, структурно-функціональну модель підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики адиктивної поведінки учнів розглядаємо як узагальнений та абстрактно-логічний образ, що становить собою схематичний підхід до активного вдосконалення теоретичних знань і практичних умінь та навичок у галузі профілактики адикцій на основі конкретних механізмів відповідно до поставленої мети, яка орієнтована на досягнення позитивного результату у попередженні адикцій.

Вважаємо, що розроблена модель буде успішно впроваджена у навчально-виховний процес лише у тому випадку, коли вона спрямовуватиметься на реалізацію поставленої мети – досягнення високого рівня готовності у переважній більшості майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери, які здобувають ОКР «бакалавр соціальної педагогіки» до профілактики адиктивної поведінки учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Ще одним чинником ефективності розробленої моделі – прогнозування результату, який передбачає належний рівень професійної підготовки майбутніх фахівців та включає практичні механізми, які сприятимуть формуванню показників усіх компонентів готовності до профілактики адиктивної поведінки.

При розробці графічної структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики адиктивної поведінки учнів ми брали до уваги такі *фактори*:

1) модель можна розробляти лише у тому випадку, коли є конкретна потреба у вдосконаленні професійної підготовки фахівців та визначено реальні шляхи і механізми підвищення ефективності всього навчально-виховного процесу у ВНЗ;

2) розроблена структурно-функціональна модель повинна мати чітку та зрозумілу мету, яка обумовлює сам факт її створення та бути спрямованою на досягнення кінцевого результату;

3) у структурно-функціональній моделі доцільно подати теоретичну інформацію у схематичному вигляді, яка стосується вдосконалення професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів у галузі профілактики адиктивної поведінки, а також визначити конкретні педагогічні умови, які сприятимуть дієвості моделі;

4) структурно-функціональну модель можна практично впровадити лише в умовах конкретного ВНЗ, причому повинні бути обрані чіткі часові межі її функціонування та враховані особливості організації всього навчального-виховного процесу.

Структурно-функціональна модель, у нашому баченні, включає конкретні **блоки** (*цільовий, змістовий, процесуальний та результативний*), які об'єднані в єдине ціле, причому внутрішня структура кожного із виокремлених блоків має свої конкретні складові, які комплексно впливають на практичні механізми формування готовності майбутніх соціальних педагогів до профілактики адиктивної поведінки.

Зокрема, **цільовий** блок включає складові, які пов'язані з плануванням *мети, концептуальними ідеями та основними завданнями*. У **змістовий** блок входять теоретико-методологічні *підходи, принципи*, які безпосередньо сприяють реалізації нашого педагогічного задуму та у змістовому аспекті впливають на підвищення рівня готовності майбутніх соціальних педагогів у галузі профілактики адикцій у школярів під час вивчення конкретних *навчальних дисциплін*. **Процесуальний** блок включає складові, які стосуються відбору і побудови практичної (процесуальної) діяльності на основі добору адекватних методів, форм, прийомів та технологій навчальної діяльності. Результативний блок містить компоненти готовності та їх конкретні показники, а також рівні, що спрямовані на реалізацію запланованого результату.

Рисунок 1. Структурно-функціональна модель підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики адиктивної поведінки учнів

Дієвість моделі забезпечується педагогічними умовами (організація самостійної волонтерської проектувальної діяльності майбутніх соціальних педагогів; розробка факультативного спецкурсу та впровадження інноваційних технологій при його вивченні; інтеграція теоретичного навчання, практичної підготовки та самоосвіти майбутніх соціальних педагогів), які мають вплив на всі блоки структурно-функціональної моделі.

Графічно структурно-функціональна модель підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики адиктивної поведінки учнів подана на рисунку 1.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Під час організації професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики адиктивної поведінки школярів, ми дійшли до розуміння того, що дієвість структурно-функціональної моделі забезпечується *педагогічними умовами*.

У процесі дослідження нами була висунута робоча гіпотеза про те, що розробка та практичне впровадження структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики адиктивної поведінки учнів надасть нам можливість вийти за межі традиційних підходів у галузі професійної педагогіки та матиме суттєвий вплив на підвищення рівня професіоналізму фахівців, що працюватимуть у загальноосвітніх навчальних закладах. У нашому баченні розроблена нами модель включає сукупність інноваційних ідей у галузі соціальної педагогіки та професійної освіти майбутніх соціальних педагогів.

Дієвість розробленої нами моделі забезпечувалася на основі обґрунтованої та педагогічно виваженої сукупності педагогічних умов. Саме їх дослідженню і будуть присвячені подальші наукові пошуки.

Список використаних джерел

1. Волкова, Н. П. Модель підготовки майбутніх учителів до професійно-педагогічної комунікації [Електронний ресурс] / Н. П. Волкова // Проблеми сучасної педагогічної освіти : зб. наук. праць / голов. ред. С. С. Пальчевський. – 2005. – Ч. 1. – Вип. 8. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2005_8_1/doc_pdf/volkova.pdf.

2. Дахин, А. Н. Моделирование в педагогике / А. Н. Дахин // Идеи и идеалы : журнал / гл. ред. В. П. Крюков. – 2010. – № 1 (3). – Т. 2. – С. 11–20.

3. Енциклопедія освіти / голов. ред. В. Г. Кремень ; [Акад. пед. наук України]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Ничкало, Н. Г. Сучасна вища школа: психолого-педагогічний аспект : монографія / Н. Г. Ничкало. – К. : ВПОЛ, 1999. – 450 с.
5. Ніколайчук, Н. М. Педагогічні засади формування професійної мотивації у майбутніх учителів математики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Ніколайчук Н. М. – Тернопіль, 2013. – 20 с.
6. Пасічник, О. О. Формування професійних комунікативних умінь майбутніх соціальних педагогів засобами навчальних тренінгів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Пасічник О. О. – Тернопіль, 2014. – 20 с.
7. Сергеев, И. К. Непрерывное образование: Концепция и технологии учебно-научно-педагогических комплексов (вопросы теории) : монография / И. К. Сергеев. – СПб., – Волгоград, 1997. – 166 с.
8. Тютюнник, О. В. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до профілактики наркотичної залежності серед старшокласників : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Тютюнник О. В. – К., 2010. – 23 с.
9. Харбатович, С. В. Теоретичні аспекти моделювання як методу наукового дослідження / С. В. Харбатович // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка : зб. наук. праць / голов. ред. Носко М. О. – Чернігів, 2012. – Вип. 96. – С. 184–188.
10. Шамова, Т. И. Управление образовательным процессом в адаптивной школе / Т.И. Шамова, Т. М. Давыденко. – М. : Педагогический поиск, 2001. – 384 с.
11. Ягупов, В. В. Педагогіка : навч. посіб. / В. В. Ягупов – К. : Либідь, 2003. – 560 с.

Spisok vikoristanih dzherel

1. Volkova, N. P. Model' pidgotovky majbutnih uchyteliv do profesijno-pedagogichnoi' komunikacii' [Elektronnyj resurs] / N. P. Volkova // Problemy suchasnoi' pedagogichnoi' osvity : zb. nauk. prac' / glav. red. S. S. Pal'chevs'kyj. – 2005. – Ch. 1. – Vyp. 8. – Rezhym

dostupu : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2005_8_1/doc_pdf/volkova.pdf.

2. Dahin, A. N. Modelirovanie v pedagogike / A. N. Dahin // Idei i idealy : zhurnal / gl. red. V. P. Krjukov. – 2010. – № 1 (3). – T. 2. – S. 11–20.

3. Encyklopedija osvity / golov. red. V. G. Kremen' ; [Akad. ped. nauk Ukrai'ny]. – K. : Jurinkom Inter, 2008. – 1040 s.

4. Nychkalo, N. G. Suchasna vyshha shkola: psykologo-pedagogichnyj aspekt : monografija / N. G. Nychkalo. – K. : VIPOL, 1999. – 450 s.

5. Nikolajchuk, N. M. Pedagogichni zasady formuvannja profesijnoi' motyvacii' u majbutnih uchytelev matematyky : avtoref. dys. na zdobuttja nauk. stupenja kand. ped. nauk : spec. 13.00.04 «Teorija i metodyka profesijnoi' osvity» / Nikolajchuk N. M. – Ternopil', 2013. – 20 s.

6. Pasichnyk, O. O. Formuvannja profesijnyh komunikatyvnyh umin' majbutnih social'nyh pedagogiv zasobamy navchal'nyh treningiv : avtoref. dys. na zdobuttja nauk. stupenja kand. ped. nauk : spec. 13.00.04 «Teorija i metodyka profesijnoi' osvity» / Pasichnyk O. O. – Ternopil', 2014. – 20 s.

7. Sergeev, I. K. Nepreryvnoe obrazovanie: Konceptcija i tehnologii uchebno-nauchno-pedagogicheskikh kompleksov (voprosy teorii) : monografija / I. K. Sergeev. – SPb., – Volgograd, 1997. – 166 s.

8. Tjutjunyk, O. V. Pidgotovka majbutnih social'nyh pedagogiv do profilaktyky narkotychnoi' zalezhnosti sered starshoklasnykiv : avtoref. dys. na zdobuttja nauk. stupenja kand. ped. nauk : spec. 13.00.05 «Social'na pedagogika» / Tjutjunyk O. V. – K., 2010. – 23 s.

9. Harbatovych, S. V. Teoretychni aspekty modeljuvannja jak metodu naukovogo doslidzhennja / S. V. Harbatovych // Visnyk Chernigivs'kogo nacional'nogo pedagogichnogo universytetu imeni T. G. Shevchenka : zb. nauk. prac' / golov. red. Nosko M. O. – Chernigiv, 2012. – Vyp. 96. – S. 184–188.10. Shamova, T. I. Upravlenie obrazovatel'nym processom v adaptivnoj shkole / T.I. Shamova, T. M. Davydenko. – M. : Pedagogicheskij poisk, 2001. – 384 s.

11. Jagupov, V. V. Pedagogika : navch. posib. / V. V. Jagupov – K. : Lybid', 2003. – 560 s.

Synjuk N. V. Structural and functional model of preparation of future social pedagogues for the prevention of addictive behavior of students in secondary schools. Usage of the procedure of pedagogical modeling in preparing future social pedagogue for the prevention of addictive behavior of students is seen as a real tool to

enhance professional competence. Professional prevention activities of a social pedagogue should focus primarily on the formation of a clear personal position of the student regarding to preserving their health through disusing addictive substances, awareness of undesirability of students experimenting with any addictive substances, and acquisition of the constructive refusal skills, and development of assertive behavior on resisting pressure of environment.

Modeling method gives us feasibility to take into account all the shortcomings in the organization of educational process in universities and contribute to the leveling of minor factors that accompany the process of professional training of specialist in social and educational fields. As a result, clear structural and functional relationships were defined and set through combining model components into specific functional blocks: target, content, procedural and effective, which are combined into a single unit, and the internal structure of each of the examined blocks has specific components that influence the complex practical mechanisms of formation of future social pedagogues for the prevention of addictive behavior.

Forecasting results stands as an efficiency factor of the model. It includes proper training of future specialist and practical mechanisms that facilitate the formation of parameters of all components (motivational communication, informational-cognitive, procedural-reflexive) of preparedness for prevention of addictive behavior.

The effectiveness of the model is provided by pedagogical conditions (organization of independent volunteer projecting activities of future social pedagogues, development of optional special course and introduction of innovative technologies in its study, integration of theoretical training, practical training and self-education of future social pedagogues) that have an impact on all the blocks of structural and functional model.

Keywords: pedagogical modeling, structural and functional model, addictive behavior, pedagogical conditions, professional competence of a social pedagogue, readiness for prevention of addictive behavior.

Отримано 31.03.2017